

Makten över staden

En studie om segregation, makt och ansvar

Sabina Hadžajlić

Kandidatuppsats i sociologi

SOCK04 15 hp

Sociologiska institutionen

Lunds universitet

VT2015

Handledare: Magnus Karlsson

Abstrakt

Sabina Hadzajlic

Makten över staden. En studie om segregation, makt och ansvar

Kandidatuppsats, SOCK04, 15 hp

Handledare: Magnus Karlsson

Sociologiska institutionen, vårterminen 2015

Med de miljonprogramsområden som byggdes i Sverige på 60- och 70-talet åsyftades att avskaffa den rådande bostadsbristen. Detta var en satsning som kom från politiskt håll, men i kölvattnet av denna satsning uppkom ett annat problem. Segregation uppstod på flera håll i Sverige, och återfinns än idag i de flesta svenska städer, och Helsingborg är inget undantag. Bostadsbrist och segregation beskrivs som allvarliga problem som hotar utvecklingen för staden, och Helsingborgshem, det kommunala bostadsbolaget, anser sig vara en av aktörerna i staden som ansvarar för att vända denna negativa utveckling. Vad gäller bostadsmarknaden är fastighetsägare och hyresvärdar inflytelserika aktörer som både opererar som individer, och genom sin beslutsfattande ställning, även inom den strukturella överordningen. Genom att belysa frågan ur detta perspektiv framgår hyresvärdarnas inflytande över, och även upprätthållande av segregationsprocessen.

Denna studie kommer att beröra den socioekonomiska segregationen i Helsingborg, med fokus på ett bostadsbolags makt, och ansvar, som aktör i staden. Studien vilar på en kvalitativ forskningsmetod och tillvägagångssättet för att frambringa empiri är dokumentanalys och intervjuer. Genom användningen av dessa redskap är syftet att undersöka bostadsbolagets satsningar, de boendes syn på ansvar och makt samt bostadsbolagets syn på sin roll och sin maktposition. Vid analysen av de många och välformulerade satsningarna som presenteras i dokumenten, framgår en relativt positiv bild gällande bostadsbolagets ambitioner att förändra utvecklingen i Helsingborg. Ett ansvarstagande och handlingskraftigt bostadsbolag är kontentan av dokumenten. Däremot målas en annan bild upp i intervjuerna, där de boende menar att ansvarstagandet för utvecklingen av staden uteblivit från bostadsbolagets sida. Helsingborgshem hävdar däremot att ansvarskänslan är stark, men att makten att påverka inskränks av avkastningskrav och ekonomisk vinning.

Nyckelord: segregation, makt, samhällsaktörer, ansvar, kapitalism, makt, CSR

Innehållsförteckning

Abstrakt	1
Inledning.....	3
Bakgrund	4
Syfte och frågeställning	6
Tidigare forskning	7
Avgränsning och definition	8
Metodologiska överväganden.....	9
Etisk infallsvinkel	10
Dokumentanalys och intervjuer.....	10
Teori	12
Makt och ansvar.....	12
Kollektivt ansvar och ansvarsfördelning.....	12
Maktutövande på en strukturell nivå.....	13
Kapitalismens makt över stadsutveckling.....	14
Resultat och analys.....	16
Indikationer på en ansvarstagande makthavare	16
Socialt ansvarstagande	16
Makt att påverka	18
Maktutövande och ansvarstagande i praktiken.....	19
Ta ansvar, och förvalta makten väl	20
Med makt kommer ansvar.....	21
Inskränkande faktorer	23
Sammanfattning och slutsats	26
Källförteckning.....	28

Inledning

Året är 1946 och efter en motion i stadsfullmäktige bildas AB Helsingborgshem, i kölvattnet av den nya bostadspolitik som Sveriges riksdag introducerat.¹ Kommunerna uppmanades att bilda allmännyttiga bostadsföretag som skulle främja en jämn bostadsproduktion, hålla låga hyresnivåer och möjliggöra tillgång till bostäder för alla.² Det främsta politiska syftet var att avskaffa den rådande bostadsbristen i Sverige. Levnadsförhållandena var under all kritik i Sverige i början på 1900-talet, och i städerna var trångboddhet och låg standard på bostäderna ett faktum. Med bildandet av ett allmännyttigt bostadsbolag började läget sakta att förändras, och Helsingborgshems första bygge var inflyttningsklart sommaren 1947. Därefter byggdes och renoverades flertalet byggnader i alla stadsdelar i Helsingborg.³

Två decennier senare var bostadsmarknaden i Helsingborg än en gång ansträngd och det behövdes byggas fler bostäder. Då läget i landet var likartat, producerades mellan åren 1965 och 1974 en miljon nya bostäder i Sverige och detta projekt kom att kallas för miljonprogrammen.⁴ En följd av detta blev att antalet segregerade bostadsområden växte, och sedan 70-talet har boendesegregationen växt till att bli ett av våra mest omfattande samhällsproblem. Problemen med segregation återfinns i de flesta svenska städer och Helsingborg är inget undantag. På två olika sidor av en gata kan skillnaden i årsinkomst ligga på uppemot 90 000 kr, och utöver medelinkomsten skiljer sig andelen arbetslösa och socialbidragstagare avsevärt.⁵

Som allmännyttigt bostadsbolag menar Helsingborgshem att de har ett ansvar att våga prova nya vägar för att staden ska utvecklas.⁶ Denna ansvarskänsla återges bland annat i hållbarhetsredovisningarna som de publicerat under tre år. En av de satsningar som presenteras är trygghetssatsningar som en del av stadsdelsutvecklingen. Med ambitionen om att alla Helsingborgs stadsdelar ska vara attraktiva, vill bolaget satsa på trygghets- och brottsförebyggande arbete, tillförandet av moderna och variationsrika bostäder samt socialt inriktad verksamhet. Områden som byggdes storskaligt på 60-talet är oftast de mest utsatta områdena som dessa satsningar riktas mot.⁷ Bostadsbrist och segregation beskrivs som allvarliga problem som hotar visionen och Helsingborgshem anser sig vara en av aktörerna i

¹ Fredriksson, 2006, s. 46.

² <http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=foretagets-historia>

³ Ibid, s. 48 ff.

⁴ Boverkets rapport: Bostadspolitik, 2007, s. 56 ff.

⁵ Thomasson, 2005, s. 25.

⁶ <http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=det-har-ar-vi>

⁷ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2011, s. 7.

staden som ansvarar för att vända den negativa utvecklingen.⁸ Målen är högt satta, och genom hållbarhetsredovisningarna visar Helsingborgshem framfötterna och verkar vara redo att ta ansvar för utvecklingen av staden genom dessa satsningar. Deras ambitioner, är vid en första anblick positiva och bolaget menar som sagt att de har ansvar att påverka utvecklingen i staden. Vad denna ansvarskänsla grundar sig i, och om satsningarna givit resultat i det starkt segregerade Helsingborg är en intressant aspekt att studera. Likväl uppkommer andra frågor, exempelvis om bolaget besitter någon form av makt att påverka överhuvudtaget, och hur dessa satsningar och ansvarstagande uppfattas av boende i Helsingborgshems områden?

Bakgrund

Helsingborgshem är ett allmännyttigt bolag som äger och förvaltar bostäder såväl i centrum som i utkanterna av Helsingborg. Det finns stora skillnader mellan de områden där Helsingborgshem förestår, ett exempel är två stadsdelar som ligger i utkanten av staden, Drottninghög och Maristaden. Inkomst och arbetslöshet skiljer sig avsevärt i dessa områden, på Drottninghög var medelårsinkomsten för män och kvinnor under 2012, 249 000 kronor och för Mariastaden ligger siffran på 428 000 kronor.⁹ Under 2012 var arbetslösheten på Drottninghög i åldersgruppen 18-64 år, 20,3%, motsvarande siffra för Mariastaden var 4,0%.¹⁰ Liknande skillnader finns i två andra områden som i relation till centrum av staden ligger geografiskt lika, men de socioekonomiska skillnaderna är desto större. På Tågaborg var medelårsinkomsten för män och kvinnor under 2012, 441 200 kronor. På Högaborg låg den siffran på 261 400 kronor.¹¹ Denna form av socioekonomisk segregation kan bli en utmaning för en stad, och även för det största bostadsbolaget, att handskas med.

Ofta kopplas begreppet segregation till en åtskillnad mellan grupper beroende på etnicitet, dock kan en demografisk och socioekonomisk åtskillnad mellan befolkningsgrupper vara en annan typ av segregation.¹² Det är denna typ av segregation som uppsatsen fokuserar på. I de fall där individer av egen vilja, tar beslutet att bosätta sig i områden där de trivs bäst, innebär segregation inte per automatik ett problem. Däremot är konsekvenserna ofta diskriminering och exkludering från resten av samhället, och de långsiktiga följderna av segregation blir då ett problem, för både individen och samhället i stort.¹³

I en avhandling om segregation skriver Anna Sandell (2007):

⁸ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2011, s. 7.

⁹ http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/02/forvarvsinkomst_2012.pdf

¹⁰ <http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/02/arbetslosaokt2012.pdf>

¹¹ http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/02/forvarvsinkomst_2012.pdf

¹² Nordström Skans, Åslund, 2009, s. 10 ff.

¹³ Ibid, s. 13.

*”Segregationsproblemet ligger i första hand inte på individnivå, utan på en samhällelig nivå, där strukturer gör att vi medvetet eller omedvetet begränsas i våra handlingsutrymmen”.*¹⁴

På så sätt blir segregation en följd av sociala differentieringar som dagligen pågår i samhällets skilda sfärer genom tillfälliga, vardagliga interaktioner på exempelvis arbetet eller bostadsmarknaden. Utfallet av demografisk segregation, som skiljer människor åt beroende på socioekonomisk ställning, blir en påverkansfaktor på individens handlingsutrymme. Denna begränsning av individens handlingsutrymme påverkar i längden samhället negativt eftersom en stor del av befolkningen utesluts från att ta del av, och utveckla samhället. Således är principerna bakom dessa differentieringar, och den socioekonomiska segregationen, sociologiskt relevanta att studera.

Helsingborgshem har en del uttalade ambitioner gällande stadens utveckling, och om bolagets roll i denna process. Enligt devisen om Corporate Social Responsibility (CSR), som behandlar företagens sociala ansvar, tycks Helsingborgshems ambitioner vara helt rätt i tiden. CSR handlar om etiska aspekter som företag kan välja att förhålla sig till. Klassiska frågor som faller under CSR är olika typer av anständighetsfrågor i förhållande till miljöansvar, agerandet mot det omgivande samhället och inte minst förhållandet till de olika typer av intressenter som företaget har.¹⁵ Att arbeta socialt för att exempelvis stävja segregation kan vara en del av ett företags CSR-strategi, och omnämns även i Helsingborgshems hållbarhetsredovisningar. Dessa styrmedel som bolaget använder kan leda till utveckling och blir på så sätt en mekanism som framkallar förändring. Enligt Talcott Parsons är detta ett sätt att utöva makt, då det blir ett medel för en grupp som handlar mot ett gemensamt mål.¹⁶ Grupper och organisationer består av individer, men den makt som bolaget utövar, kan inte härledas till enskilda individers beslut. Denna form av makt skall ses som en funktion av kollektiva krafter och sociala strukturer.¹⁷ Att påverka bolagets styrmedel och det omgivande samhället blir på så sätt ett samspel mellan individer och rådande institutionella strukturer. Precis som segregationen kan bero på sociala differentieringar, och begränsar bland annat boendes handlingsutrymme, finns institutionella strukturer som inverkar på exempelvis bostadsbolagens handlingsutrymme.

¹⁴ Sandell, 2007, s. 22.

¹⁵ Thomasson, 2005, s. 21.

¹⁶ Lukes, 2008, s. 38 ff.

¹⁷ Ibid s. 34 ff.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att försöka kartlägga vilken form av ansvar och makt som ett bostadsbolag kan ha i frågor som rör segregation, mer specifikt den socioekonomiska segregationen. Helsingborgshems ambitioner är på många sätt tydliga, men hur omsätts dessa ambitioner till framgångsrika satsningar som gör skillnad i de olika stadsdelarna i Helsingborg? Ansvarstagandet och möjligheterna till maktutövning från bostadsbolagets sida, i frågan om den socioekonomiska segregationen, är uppsatsens fokus.

Med grund i detta ämnar jag att besvara följande frågeställningar:

- **På vilket sätt har bostadsbolaget både ansvar för, och makt över, segregationsprocessen i Helsingborg?**
- **Vilka faktorer kan verka inskränkande på en samhällsaktörs maktutövande?**

Tidigare forskning

Då segregation är en generell term på ett samhälleligt fenomen, finns det en avsevärd forskning på ämnet, både internationellt som nationellt. Jag har valt att fokusera på den socioekonomiska segregationen i Helsingborg och då är tidigare forskning om segregation i förhållande till stadsutveckling och stadsplanering relevant. En stor del av forskningen berör etnisk segregation men i delar av denna forskning finns även bidrag som berör strukturella mönster och bostadssegregation, som är aktuellt för uppsatsen. I SOU 2006:73 beskrivs bland annat hur socioekonomiska klyftor är ett stort hinder för en ökad integration.¹⁸ Dessa socioekonomiska klyftor skapas bland annat av en historisk interaktion mellan makt och kunskap som i sin tur lett till ett system där grupper i överordnade positioner kontrollerar materiella resurser. En hierarki uppstår som en följd av detta och inverkar på samhällets, och även stadsdelarnas, struktur.¹⁹ Samhällsaktörerna, så som bostadsbolag, har bland annat ett stort ansvar i reproduceringen av denna hierarki.²⁰ Att exempelvis se över bostadsbolagens ansvar som aktör i frågan om främst bostadssegregation kan vara ett steg i rätt riktning mot en förbättrad integration, och på sätt en minskad segregation, enligt utredningen.

En annan infallsvinkel, som lägger fokus på bostadsbolagens ansvar för stadsutvecklingen, finns i Margareta Popoolas rapport om hyresvärdars inflytande. Åtgärder som både kan frambringa och stävja segregation kartläggs i rapporten. Genom att presentera en bild av samhället med två kategorier av aktörer, de som har möjligheten att påverka, och de som utgör dessa aktörers objekt, framställs en enkel konstruktion av hur verkligheten kan se ut. För att förstå vad som genererar segregation på bostadsmarknaden måste fokus ligga på bakomliggande mekanismer.²¹ Enligt Popoola inbegriper segregationsprocessen en strukturell överordning, men även individers möjligheter att agera inom ramen för sina möjligheter. Samtidigt kan individer som befinner sig i beslutsfattande ställning på ett sätt befinna sig inom den strukturella nivån, vilket leder till en växelverkan inom segregationsprocessen. Både individer och strukturer påverkar de olika processerna i samhället som aktörer i specifika samhällsfält. Vad gäller bostadsmarknaden är fastighetsägare och hyresvärdar inflytelserika aktörer som både opererar som individer, och genom sin beslutsfattande ställning, även inom den strukturella överordningen.²² Den process som Popoola menar att segregationen befinner sig i, genereras av aktiva beslut och policys från fastighetsägarnas och hyresvärdarnas sida.

¹⁸ SOU 2006:73, s. 19.

¹⁹ Ibid, s. 9 ff.

²⁰ Ibid, s. 342 ff.

²¹ Popoola, 2008, s. 189.

²² Ibid, s. 190 ff.

De verktyg som hyresvärdar kan använda är bland annat styrning av vilka hyresgäster som får flytta in genom uppställda krav på fast arbete, men även styrning i motsats till detta, och acceptera hyresgäster utan fast arbete. Detta med syftet för att kunna styra dessa hyresgäster till ”passande” områden, i hopp om att hålla andra områden problemfria. Dessa strategier berör till största del hyresgäster som har sämre ekonomiska förutsättningar och skapar ett maktförhållande som återspeglar den sociala ordning som råder på bostadsmarknaden.²³

Motivet för hyresvärdar att agera på detta sätt kan härledas till institutionella mål om ekonomisk avkastning, då de precis som andra företag är beroende av tillgång och efterfrågan, och deras behov som kapitalägare att skapa mervärde. Då det är i hyresvärdars och fastighetsförvaltares intresse att bevara och förvalta de byggnader som de äger, men även att begränsa sina kostnader, krävs både satsningar och planering av mål och medel. Genom att belysa frågan ur detta perspektiv framgår hyresvärdarnas inflytande över, och även upprätthållande av segregationsprocessen. Hyresvärdars handlingar genererar geografiskt relaterade mönster som byggts upp genom strategier, för att uppnå institutionellt relaterade mål men inverkar direkt på potentiella och befintliga hyresgästers handlingsutrymmen att själva välja bostad.²⁴ På så sätt vidmakthålls segregationen, även om syftet från början varit att stävja densamma.²⁵

Avgränsning och definition

För att uppnå det uttalade syftet, krävs både en begreppsdefinition och en tydlig avgränsning i förhållande till forskningsfrågan. Den form av segregation som kommer att studeras är den socioekonomiska segregationen som grundar sig på de demografiska skillnader som finns i Helsingborg. Socioekonomisk segregation, baserat på inkomstnivå och graden av arbetslöshet, blir fokus för uppsatsen. Ett meso-perspektiv kommer tillämpas, detta innebär att frågan kommer belysas på en organisatorisk nivå, till skillnad från ett mikro-perspektiv som härrörs till individen. Analysen kommer att utgå från Helsingborgs samlade satsningar i staden. Då företaget är en av de största bostadsförmedlarna föll valet på detta bolag och andra aktörer och deras insatser på bostadsmarknaden kommer inte att analyseras närmare. Maktutövande är även det ett brett begrepp, likaså ansvarstagande, och därför kommer dessa att konkretiseras i teoriavsnittet.

²³ Popoola, 2008, s. 214.

²⁴ Ibid, s. 216 ff.

²⁵ Ibid, s. 228.

Metodologiska överväganden

I ett forskningsprojekt är metoden redskapet som används till insamling och analys av empiri.²⁶ Inom samhällsvetenskaperna finns det två centrala angreppssätt, kvantitativ och kvalitativ metod. Valet av metod för detta forskningsprojekt föranleds av syftet för hela uppsatsen, och frågeställningen styr till viss del vilken metod som ska tillämpas.²⁷ Syftet med denna uppsats är att försöka kartlägga ett samhällsfenomen genom att förklara innebörden av en samhällsaktörs makt i frågan om segregation. Eftersom den kvalitativa forskningen först och främst syftar till att klargöra ett fenomenens egenskaper, kommer uppsatsen vila på en kvalitativ forskningsmetod.²⁸ Den kvalitativa metoden är användbar i forskningsprojekt som undersöker grunderna till sociala processer och försöker belysa och identifiera sociala eller kulturella kontexter som råder i samhället.²⁹

En följd av tillämpandet av kvalitativa metoder kan vara ökad förståelse för problemet som undersöks. Inom kvalitativa forskningsprojekt finns det en central förståelse som även är känt som "verstehen". Denna tradition handlar om de medverkandes perspektiv på frågan som sedan kan fördjupa insikten och bidra till nya lärdomar om det aktuella ämnet.³⁰ Genom att engagera både boende och representanter från Helsingborgshem kan deras perspektiv på frågan bidra till en bredare bild, och leda till svar på de formulerade frågeställningarna. Fördelarna med kvalitativ metod är många, men i förhållande till kvantitativ metod finns det inte en lika stor representativitet i den kvalitativa metoden, eller möjlighet till en noggrann mätning av samhälleliga fenomen.³¹ Däremot kan forskaren genom kvalitativ forskning få en djupare bild av ett fenomen genom att beskriva, tolka och försöka förstå det som studeras. Denna forskning kan basera sig på individers uppfattningar, attityder eller bakgrunden till deras handlingar.³² Dock erbjuder det kvantitativa tillvägagångssättet möjlighet att generalisera utifrån resultatet, och utifrån möjligheten att få svar från en större grupp personer.³³ Samtidigt kan man inte genom kvantitativ forskning gå på djupet genom exempelvis enkäter, detta är en styrka i den kvalitativa metoden. Det kvalitativa

²⁶ Larsen, 2009, s. 17.

²⁷ Widerberg, 2002, s.15.

²⁸ Ibid, 2002, s. 15.

²⁹ Hennink, Hutter, Bailey, 2011, s. 10.

³⁰ Ibid, s. 17.

³¹ Ibid, s. 16.

³² Ibid, s. 9

³³ Larsen, 2009, s. 25.

tillvägagångssättet tillåter forskaren att ställa följdfrågor under intervjuer som kan bidra till en helhetsförståelse av ett specifikt ämne, vilket även är önskvärt i detta forskningsprojekt.³⁴

Etisk infallsvinkel

I samhällsvetenskaperna är den etiska infallsvinkeln av stor vikt, då de ämnen som studeras ofta kan vara känsliga och kan framkalla blandade känslor hos de som medverkar i studien. Då direktkontakt med människor är grunden i kvalitativa forskningsprojekt är dessa etiska frågor högst aktuella. Det som är viktigt att ha i åtanke vid arbetet med forskningsprojektet är att tillstånd för intervjuerna från informanterna erhålls samt att full anonymitet utlovas. Samtidigt är det viktigt att skilja på anonymitet och konfidentialitet, den intervjuade ska vara säker på att den information som återges inte går att anknyta till just den personen. Dock kan inte samtalet anses vara konfidentiellt då detta motverkar syftet att återberätta den givna informationen.³⁵ Därutöver är information om forskningsprojektet till deltagarna essentiell, och därför informerade jag de medverkande med syftet för projektet innan intervjuerna tog plats. Dessutom informerade jag om hur data kommer att användas och att resultatet kommer vara tillgängligt för dem, både under studiens gång och efter publicering.

Dokumentanalys och intervjuer

Fördelarna med dokumentanalys som tillvägagångssätt är bland annat tillgängligheten till skriftliga källor, exempelvis officiell statistik. Därutöver är data som hämtas från olika typer av dokument ofta faktabaserad och konstant, samt att den är tillgänglig för offentlig granskning.³⁶ Uppsatsen utgick från tre huvuddokument som analyserades, och som även log till grund för intervjuerna. Dokumenten är de hållbarhetsredovisningar som Helsingborgshem har utvecklat med syftet att belysa och utveckla deras arbete i frågor som berör socialt ansvarstagande. Dessa dokument kan ge en bild av hur bolaget ser på deras maktposition och ansvarsroll. Genom att jämföra de olika hållbarhetsredovisningarna fick jag fram de centrala satsningar som bolaget utfört och som jag sedan sammanfattade, analyserade och även byggde mina intervjufrågor till både boende som representanter, på. Analysen fokuserar främst på resultaten från intervjuerna, eftersom intervjuerna bidrar till en djupare analys av både hållbarhetsredovisningarna och bolagets roll i frågan om segregation. Genom att använda intervjuer tas hänsyn till människors åsikter, känslor och erfarenheter, och det är kvalitativ data som produceras. Fyra stycken intervjuer var planerade att hållas, två stycken med

³⁴ Larsen, 2009, s. 27.

³⁵ Hennink et al, 2011, s. 70.

³⁶ Denscombe, 2009, s. 316.

representanter från Helsingborgshem, och två längre intervjuer med boende i Helsingborgshems områden. Semistrukturerade personliga intervjuer genomfördes, med grund i tidigare nämnda hållbarhetsredovisningar. Däremot var det viktigt att de intervjuade fick chansen att utveckla sina tankar och synpunkter, både utifrån befintliga hållbarhetsredovisningar och egna uppfattningar.

En intervjuguide skapades för att ha som stöd vid intervjuerna, intervjupersonerna som var boende i områdena fick jag kontakt med genom gemensamma vänner som tidigare bott i Helsingborgshems områden. De kontaktade i sin tur bekanta som bor kvar och frågade om de ville delta. Gensvaret var positivt, och vi bestämde tid för intervju i deras hem. Genom den semistrukturerade intervjuform som jag valt, utgick jag deduktivt från teman men ett nytt induktivt material skapades som jag kunde arbeta vidare med. En stor fördel med intervjuer är flexibiliteten, en semistrukturerad intervju tillåter informanten att styra samtalet och forskaren kan anpassa frågor och följdfrågor efter varje person som intervjuas.³⁷ Det är viktigt att få fram respondenternas tankar som möjligtvis inte hade tagits del av vid en annan intervjuteknik. Mitt syfte var att få intervjun att kännas avslappnad och som ett samtal, eftersom det enligt mig är det bästa och mest effektiva sättet att få fram den information som behövs.

Efter de första intervjuerna konstruerade jag en till intervjuguide som baserades på hållbarhetsredovisningarna, och även på svaren från intervjuerna av de boende. Denna intervjuguide tjänade som en utgångspunkt för intervjuerna som först planerades med två representanter från Helsingborgshem. Efter mailkontakt med ansvariga på bolaget bokade vi en enskild intervju och även en gruppintervju med tre personer. Gruppintervjun var inte tänkt från början men eftersom en av informanterna tyckte att flera personer som har hand om olika sociala frågor i bolaget kunde medverka, bokade vi en gruppintervju istället. Gruppintervjun uppfyllde syftet om att det skulle kännas som ett samtal om ämnet, och genom diskussioner informanterna emellan framkom intressanta åsikter och användbar empiri för analysen. Efter de genomförda intervjuerna påbörjade jag utformningen av teoriavsnittet innan jag tog mig an arbetet med att transkribera intervjuerna och tematisera dessa. Detta kvalitativa tillvägagångssätt producerar en stor mängd data som tar tid att sortera och analysera.³⁸ Däremot bidrar det till ett brett och användbart för den slutgiltiga sammanställningen och möjliggör svar på forskningsfrågan, i det avslutande kapitlet av uppsatsen.

³⁷ Johannesen, Tufte, 2003, s. 71.

³⁸ Larsen, 2009, s. 27.

Teori

Makt och ansvar

Att definiera makt som begrepp, och förklara vad det innebär, är en uppgift flertalet sociologer försökt lösa. Många gånger leder det till slutsatsen att makt är svårt att definiera, just eftersom fenomenet kan skifta, beroende på vad som studeras.³⁹ Det finns flera bidrag till terminologin, däribland Parsons maktdefinition som en mekanism som framkallar förändring. Makt som ett medel för att en grupp ska handla mot ett gemensamt mål är en annan förklaring av begreppet. Dock kan en vedertagen definition av makt vara av sådan trivial karaktär, som att A påverkar B, på ett eller annat sätt.⁴⁰

Likt makt är ansvar ett brett begrepp som beroende av situation kan ha olika innebörd. Det är ett begrepp som ofta diskuteras inom moralfilosofin, men beroende på ur vilket perspektiv som ansvar ses på, så kan det vara ett användbart begrepp även inom sociologin.⁴¹ Ansvar går att se som ett etiskt begrepp, ett attribut för moraliskt handlande eller något som medföljer en position. För att kunna definiera ansvar krävs det relationer både mellan människor, och mellan förväntningar, regler och normer. Det är ett värdeladdat begrepp, som kan ha en positiv innebörd, exempelvis att någon är ansvarsfull, till skillnad mot att vara ansvarslös som klingar negativt.⁴² Som sagt kan diskussionen om ansvar skilja sig åt beroende på perspektiv, exempelvis individuellt ansvar kontra kollektivt ansvar. Moralfilosofin diskuterar ofta det individuella ansvaret utifrån premissen om den fria viljan. Detta är en mycket intressant diskussion, men sett ur ett större perspektiv är det kollektiva ansvaret mer användbart i just detta forskningsprojekt.

Kollektivt ansvar och ansvarsfördelning

Ett samhälle fungerar inte utan ansvarsagenter, eftersom ansvar skapar den struktur som behövs i ett fungerande samhälle. För att handlingar ska utföras, uppgifter slutföras och framtida planer ska utvecklas krävs det en organiseringsmekanism i samhället, och ansvar blir denna mekanism. Exempelvis så är ansvar ett av de grundläggande begrepp som lagarna i en rättsstat bygger på, dessutom är det starkt kopplat till moraliska frågeställningar om rätt och fel.⁴³ Ansvar fyller en samhällelig funktion, och det kollektiva ansvaret som tillfaller exempelvis företag, organisationer och andra former av kollektiv kan vara en sådan väsentlig

³⁹ Lukes, 2008, s. 70.

⁴⁰ Ibid s. 38 ff.

⁴¹ Grafström, 2010, s.14.

⁴² Ibid, 2010, s. 19.

⁴³ Ibid, s. 26 ff.

samhällelig funktion.

Det finns de som ifrågasatt om grupper av individer, eller kollektiv, kan anses vara ansvarsagenter och ha ett gemensamt ansvar för en händelse eller något liknande. Eftersom kollektiv består av flera medlemmar, diskuterar kritikerna ofta vem av dessa som kan ta på sig ansvaret, eftersom idén om intention och fri vilja oftast styr definitionen om ansvar.⁴⁴ Däremot konstateras även att ett kollektiv, som exempelvis ett stort bolag, eller organisationer inom den offentliga sektorn besitter mycket makt, och kan på så sätt även utkrävas ansvar.⁴⁵ Dessutom finns det två parallella trender i samhället, en ökad individualisering och en ökad kollektivisering. Den sistnämnda innebär bland annat att allt fler kollektiv förväntas ta ett utökat ansvar för olika typer av samhällsansvar. En sådan utveckling har lett till en förändrad ansvarsfördelning, genom en expansion av ansvarsagenter där även kollektiv ingår. Idéerna om huruvida ansvar ska åläggas stat eller individ ändras över tiden, och likaså gör förutsättningarna för ansvarsfördelning.⁴⁶ Exempelvis tilldelas organisationer inom den offentliga sektorn ett stort ansvar för det allmännas välmående. Kollektiva aktörer med resurser, finansiella medel och inflytande – och således makt – förväntas ta ansvar.⁴⁷ Detta leder in på diskussionen om makt, som i många hänseenden är tätt sammankopplat till diskussionen om ansvar.

Maktutövande på en strukturell nivå

Institutioner och organisationer som verkar i ett samhälle, och som påverkas av politiska beslut kan sägas utöva en typ av makt. Steven Lukes diskuterar makt ur olika perspektiv och gång på gång fastställs att makten är svår att begreppsliggöra och göra konstant. Däremot finns det en betydelse i all oenighet kring maktfrågan, och det är att makt opererar på olika sätt, i olika sammanhang och för olika syften.⁴⁸ Bland annat kan politiskt styrda organisationer besitta en form av operationell makt över individer. Även individer besitter en form av makt, genom deras beslut, men sociala krafter och institutionella procedurer är likväl av tvingande form som inverkar på individernas makt. Individens makt kan endast förstås som en funktion av kollektiva krafter och sociala strukturer. Grupper och organisationer består av individer, men den makt som utförs kan inte härledas till dessa individers beslut eller handlande, med hänvisning till redan existerande institutionella procedurer.⁴⁹ Makt på

⁴⁴ Grafström, s. 49.

⁴⁵ Ibid, s. 13.

⁴⁶ Ibid, s. 58 ff.

⁴⁷ Ibid, 2010, s. 45.

⁴⁸ Lukes, 2008, s. 70.

⁴⁹ Ibid, s. 34 ff.

organisatorisk nivå kan både vara av en synlig karaktär och utövas i direkta relationer mellan aktörer och subjekt, men likväl kan makten vara av en ”icke-utövande” karaktär. De båda sätten innebär ett maktutövande då A påverkar B, aktivt eller passivt. Den följande teoretiska infallsvinkeln definierar en form av makt som bland annat kan påverka stadsutveckling och segregation. Den strukturella ordningen i form av kapitalismen, som inverkar på samhällsaktörers roll i samhället, och specifikt bostadsbolagens roll vad gäller bostadsmarknaden och stadsutveckling, förklaras närmare nedan.

Kapitalismens makt över stadsutveckling

Bakomliggande strukturer som maktfaktor återfinns i David Harveys teori om urbana processer och kapitalismens påverkan på stadsutveckling. Harvey har ett historiskt-geografiskt perspektiv, som härleds till den klassiska marxistiska teorin om kapitalets påverkan. Teorin presenterar intressanta bidrag om hur pengar, tid och rum inverkar på samhällsutvecklingen, och då specifikt stadsutveckling. Urbaniseringsprocessens grundvillkor finnes i en samhällsprocess som skapar abstrakta krafter, men som däremot har mycket konkreta konsekvenser i individens vardagsliv. Pengarna är den centrala punkten som förändrar och fixerar rummets och tidens betydelse i samhällslivet. Alla tre beror av varandra men pengarna utgör grunden som ger form och struktur åt urbaniseringen.⁵⁰ Med grund i Marx teori om penningens makt, som oberoende och utanför producenterna, menar Harvey att penningen förmedlar och reglerar alla ekonomiska relationer människor emellan, och att pengar således blir det konkreta uttrycket för samhällelig makt.

Då pengar ger upphov till ett visst samhälle, och även representerar något i samhället, skapas ett individualistiskt samhälle med olika typer av fri- och rättigheter och demokrati. Dock kräver detta monetära samhälle en viss typ av rationalitet som baseras på beräkningar av mätbara kvantiteter.⁵¹ Pengar har även ett samband till tiden och rummet. Rummets betydelse i sambandet handlar om hur rummet konkretiseras med hjälp av pengar i form av köp och försäljning av mark som en vara. Således kan alla delar av det geografiska rummet mätas i pengar, som kan köpas och säljas fritt på marknaden.⁵² Pengar har sålunda makten över tiden och rummet, och även över samhället, vilket leder till det system som påverkar urbaniseringen; kapitalismen och dess konsekvenser. Harvey menar att kapitalismen är orsaken till de skillnader, så som segregation, som kan uppstå i städerna i takt med en ökad

⁵⁰ Harvey, 2011, s. 53 ff.

⁵¹ Ibid, s. 61 ff.

⁵² Ibid, s. 73 ff.

urbanisering. Denna typ av makt, som kapitalismen ger upphov till, opererar på en generell samhälls nivå och inverkar således på alla delar av samhället.

Resultat och analys

Indikationer på en ansvarstagande makthavare

Helsingborgshems ansvarstagande för stadens utveckling kan till viss del utläsas ur redovisningarna. Genom dokumentanalys av hållbarhetsredovisningarna går det bland annat att utläsa visionen för bolaget:

*”Bolaget ska aktivt delta i Helsingborgs stadsutvecklingsarbete, medverka till att bra service finns i stadsdelar och bostadsområden samt i samverkan med stadens övriga aktörer motverka segregation och främja gemenskap och trygghet i de olika bostadsområdena. Verksamheten ska bedrivas enligt affärsmässiga principer på ett sätt som främjar långsiktigt hållbar utveckling, såväl ekonomisk, social som ekologisk.”*⁵³

Denna form av ansvarskänsla återfinns i alla tre årsredovisningar, tillsammans med deras ambitioner och olika former av projekt. Genom analysen av resultaten i både redovisningar och intervjuer, är syftet att besvara frågeställningen om Helsingborgshem har någon form av ansvar för, och makt att påverka segregationen i Helsingborg, samt att undersöka vilka bakomliggande faktorer som möjligen inverkar på deras maktutövande.

Socialt ansvarstagande

I de tre hållbarhetsredovisningar som Helsingborgshem publicerat, presenteras satsningar och ambitioner kring hållbarhetsfrågor som rör socialt ansvarstagande, ekonomi och samspel med intressenter. Det sociala ansvarstagandet och den ekonomiska hållbarheten som redovisas är av intresse gällande den socioekonomiska segregationen i Helsingborg. Områden som byggdes storskaligt på 60- och 70-talet, de så kallade miljonprogrammen, är oftast de mest utsatta områdena som dessa sociala satsningar riktas mot.⁵⁴ Dessa områden är även de som generellt sett är socioekonomiskt svaga, och satsningarna som presenteras kan eventuellt påverka segregationen:

*”Samtidigt ser vi att flera av de stadsdelar där vi verkar inte innefattar den variation och mångfald som skapar en attraktiv stadsdel. Alltför homogena stadsdelar kan även vara en grogrund till sociala problem, varför vi de kommande åren satsar brett för att utveckla våra stadsdelar”.*⁵⁵

⁵³ http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=about_us

⁵⁴ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2011, s. 7.

⁵⁵ Ibid, s. 12.

Sådana satsningar som härleds till det sociala ansvarstagandet finns i två olika projekt vid namn Eget driv och Bostad först. Det förstnämnda projektet bedrivs i samverkan med Utvecklingsnämnden och Arbetsförmedlingen, med syftet att hjälpa personer i Helsingborgshems bostadsområden att komma bort från bidragsberoende och hitta egen försörjning. Eget driv startades 2009 och var väldigt framgångsrikt, vilket i sin tur ledde till att det blev en permanent verksamhet. Bostad först är ett projekt som Helsingborgs stad står bakom där Helsingborgshem bidrar med ett antal bostäder, för att kunna erbjuda hemlösa personer egen lägenhet med eget kontrakt.

Även om ambitionen med dessa projekt inte direkt härleds till att stävja segregationen, är detta två typer av satsningar som indirekt kan påverka den socioekonomiska segregationen. Detta är satsningar som både kan frambringa segregation, och stävja densamma, beroende på vilket sätt som det används. Om denna styrning av hyresgäster missbrukas kan det leda till att segregationen befästs. Även om incitamenten för projekten är goda finns det en risk för att bostadsbolagen upprätthåller segregationen.

Helsingborgshem efterlyser även andra fastighetsägares engagemang i frågan.⁵⁶ Engagemanget som efterfrågas från andra aktörer i staden går att tolka på olika sätt. Dels läggs ansvarsfrågan över på andra aktörer, även om det primära samarbetet är mellan kommunen och det kommunala bostadsbolag som Helsingborgshem är. I detta avseende verkar bolaget inte ta sitt ansvar på allvar, eller förvalta makten väl. Dessutom påvisas att Helsingborgshem inte är ensam aktörer i förhållande till sociala satsningar, det finns fler förmågor att samverka med, men som även kan inverka på Helsingborgshems handlingsutrymme. Det finns helt enkelt fler parametrar att ha i åtanke för att satsningarna ska ge önskat resultat, och för att stävja segregationen. Projektet Bostad först initierades av kommunen, men Helsingborgshem fick möjligheten att vara med och påverka. Båda satsningarna är tydligt kopplade till den socioekonomiska segregationen, då de berör den ekonomiska ställningen för boende samt ger möjlighet att förbättra den sociala ställningen för individen.

I hållbarhetsredovisningen från 2013 beskrivs bostadsbrist och segregation som allvarliga problem och Helsingborgshem anser sig vara en av aktörerna i staden som ansvarar för att vända den negativa utvecklingen.⁵⁷ Enligt bolaget är en av deras viktigaste uppgifter att skapa förutsättningar för levande stadsdelar, främja gemenskap och trygghet i de olika

⁵⁶ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2011, s. 8.

⁵⁷ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2013, s. 7.

bostadsområdena.⁵⁸ Vad gäller ansvarstagande så är Helsingborgshems ambitioner förenliga med trenden att samhället i större omfattning tilldelar organisationer eller företag inom den offentliga sektorn ett stort ansvar för det allmännas välmående. Bostadsbolaget kan alltså ses som en kollektiv aktör med resurser, finansiella medel och inflytande med både makt och ansvar.

Makt att påverka

De projekt som bolaget valt att satsa på, kan ses som tydliga markeringar från dem som makthavare, som visar att de har resurser och även en högre position att påverka. Deras roll och handlingar är ett bevis för aktörens, det vill säga bolagets, förmåga att utöva makt. På så sätt framgår det tydligt att aktören besitter makt, men bolaget målar upp bilden att detta endast är deras strategi för social hållbarhet, och inte ett sätt för dem att utöva makt. Företagets samhällsansvar motiveras bland annat: *”ett aktivt CSR-arbete stärker företagets relationer med såväl anställda, som kunder och ägare – men också tillväxt och lönsamhet i ett samhällsperspektiv.”*⁵⁹ Denna strategi, att inte nämna sin maktposition i samhället, skapar en ambivalens gällande deras styrka att påverka utvecklingen i staden.

Samtidigt slås den socioekonomiska segregationen ihop med flera andra hållbarhetsfrågor under titeln sociala frågor, eller sociala problem. Problemet som satsningarna riktar sig mot lyfts inte som en egen fråga. Detta skapar än en gång otydlighet vad gäller bolagets egentliga ansvar och makt att påverka segregationen. Om makten som bolaget besitter ska användas som en mekanism för förändring krävs bland annat ett gemensamt mål, och en tydlighet i målsättningen, vilket till viss del saknas.

Innehållet i den andra hållbarhetsredovisningen snöar in på en del teman som är intressanta att lyfta i förhållande till bland annat Harveys teorier om penningens makt. Mångfald avseende ekonomi, samt tillväxt och lönsamhet omnämns.⁶⁰ Förvisso i relation till ett större samhällsperspektiv, men detta undergräver inte att den ekonomiska biten nu uppmärksammas från bolagets sida. Detta påvisar att den ekonomiska frågan spelar roll, både för företaget och för individen, men på vilket sätt tydliggörs inte i hållbarhetsredovisningarna. Om den ekonomiska frågan inskränker på bolagets makt är inte något som problematiseras i redovisningarna men som i tas upp i intervjuerna, och redovisas i kommande kapitel.

⁵⁸ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2013, s. 8 ff.

⁵⁹ Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2012, s. 3.

⁶⁰ Ibid, s. 12.

Vidare är bostadsbolaget försiktiga och använder väl valda formuleringar i redovisningarna, som inte sticker ut för mycket. Begreppet segregation omnämns inte i redovisningarna från 2011 eller 2012, även om liknande problematik framställs. Detta kan vara ett medvetet val av bolaget, att använda sin maktposition för att måla upp en bild av vilka problem som de vill lösa genom sina satsningar, men inte djupdyka i problemet. En djupare analys och bredare satsningar presenteras visserligen i den senaste redovisningen från 2013, men segregationen problematiseras inte i de första redovisningarna. Utifrån Steven Lukes teori om maktutövande på organisatorisk nivå kan detta ses som ett tydligt exempel. Denna form av maktutövande kan både vara av synlig karaktär och utövas i direkta relationer mellan aktörer och subjekt, men likväl kan makten vara av en ”icke-utövande” karaktär. Att bolaget väljer vilka benämningar som ska användas i hållbarhetsredovisningarna kan underminera problemet med segregationen. Det kan även vara ett sätt för dem att använda sin maktposition för att minska deras ansvar för det aktuella problemet. Som tidigare nämnt krävs en organiseringsmekanism i samhället som skapar struktur och ansvar brukar omnämnas som denna mekanism. Om bolaget försöker undergräva sin maktposition och sitt ansvar kan det ske en rubbning i samhället. Bostadsbolagets ansvar fyller en samhällelig funktion, och deras maktposition öppnar upp för en förändring. Utan att benämna den socioekonomiska segregationen och tydligt koppla den till satsningarna indikerar på ansvarslöshet.

Ambitionerna som presenteras är väldigt positiva och genom hållbarhetsredovisningen framkommer en tydlig bild om vilka satsningar som genomförts, eller är planerade att genomföras. Helsingborgshem verkar vara redo att ta ansvar för utvecklingen av staden genom olika satsningar som en stor aktör i staden. Möjligheterna till förändring ser ut att vara många, men det finns även begränsningar för bostadsbolaget att genomföra dessa förändringar. Begränsningarna har hittills visat sig vara oförmågan för bolaget att inse vad som krävs för att deras maktposition ska komma till sin rätt, exempelvis tydliga målsättningar som kopplas till segregation. Dessutom är det av stor vikt att de agerar som en fungerande ansvarsagent i samhället.

Maktutövande och ansvarstagande i praktiken

Genom de intervjuer som genomfördes framkom en del intressanta perspektiv på frågor som rör segregationen i Helsingborg, och vem som har makten att påverka i denna fråga. Gällande de boendes attityd till segregationen i staden och synen på vem som har ansvar i frågan framkom skilda svar på frågorna. De tankar och egna upplevelser som de medverkande har, kan tjäna som en indikator på bland annat vilka aktörer som har makten att påverka framtiden

för staden, och hur denna makt förvaltas. Även i intervjuerna med representanterna för Helsingborgshem framkom olika synpunkter och flera infallsvinklar på hur bolaget tar sig an segregationen i stadsdelarna i Helsingborg. Intervjuerna med boende i två olika områden, samt med representanter från Helsingborgshem sammanfattas och analyseras nedan.

Ta ansvar, och förvalta makten väl

”Gör Helsingborg till en enhetlig stad.”

Uppmaningen riktar sig från en boende till bostadsbolag och politiker i staden. Det fanns en önskan om att staden skulle kännas som en gemensam stad, och att känslan för individen skulle vara som sådan, att var man än flyttar i staden så ska man trivas. Intervjupersonen uppmanade både kommunen och bostadsbolagen att ta ett kliv fram och börja leda, styra upp och ta tag i segregationsfrågan än gång för alla. Liknande önskningar hade en annan boende som menade på att även om individen till stor del har ett ansvar att respektera sin omgivning, så krävs en respekt från bostadsägaren, och den respekten visas tydligast genom ett krafttag från deras sida som stor samhällsaktör:

”De tar inte sitt ansvar fullt ut, hellre blundar de för problemet än att ta tag i det. De framstår precis som vilket annat företag eller bolag som helst, avkastning är det enda som räknas”

Denna form av missnöje återkommer i de båda intervjuerna och ett intressant perspektiv som förs fram berör ansvarsfrågan i relation till maktfrågan. Från de boendes sida konstateras tidigt att det främsta ansvaret för stadens utveckling, och arbetet mot segregationen, ligger på samhällsaktörer såsom ansvariga politiker i kommunen och bostadsbolagen. Likaså konstateras att hur detta ansvar axlas bildar en förutsättning för hur mycket makt som aktörerna har. Brytningspunkten i detta avseende handlar om bostadsbolaget tar sitt ansvar, och således förvaltar makten på ett bra sätt. Som tidigare nämnt kan maktutövande vara när en grupp, eller exempelvis ansvariga på ett bostadsbolag, jobbar mot uppsatta gemensamma mål. Samtidigt är definitionen av makt mer komplex än så, och att bolaget besitter någon form av makt är svårt att förneka, men om de tar ansvar och förvaltar makten väl är diskutabelt. Detta framkom även under intervjuerna med de boende, som menar att satsningar presenteras men resultat saknas.

De boende talar om stadens framtid med en försiktig optimism, förslagen på förändringar är inte få, men tron på att förändring kommer ske är desto mer begränsad. Några av de förändringar som föreslogs från de boende är att variera boendeformerna och på så sätt blir hyrorna varierade i områdena, och tillgängligheten för människor med olika socioekonomiska

bakgrunder ökar. Även om det framgår att bostadsbolagen är de som har det främsta ansvaret uppmanar de boende att även kommunen sätter riktlinjer för bolagen som ett steg i arbetet mot det segregerade Helsingborg. Detta menar en av de boende som citeras nedan:

”Som kommun tycker jag att man borde ha mer riktlinjer för bolagen, att det ska vara ett mål att integrera områdena och inte segregera dem. Det ska vara ett mål att kunna ha prisvärda boenden och möjliggöra för alla. Det får inte ske sådana medvetna val som görs med hyressättningarna, dessa strategiska drag från övre håll leder till segregation”

Detta visar på att frågan om innehav av makt och ansvar är en sak, men maktutövandet och ansvarstagandet är en annan sak. Genom intervjuerna har det framkommit att maktutövandet från bostadsbolagets sida varit negativt och att ansvarstagandet uteblivit. De satsningar som presenterats har inte gett en avsevärd effekt vad gäller den socioekonomiska segregationen, även om det är positiva insatser. De boende kräver fler insatser, emedan bostadsbolaget ifrågasätter om det verkligen är de som ska utföra en del av dessa insatser.

Med makt kommer ansvar

Vad som driver bostadsbolaget i arbetet med hållbarhetsfrågor, vilket ansvar de har och om de förvaltar makten på rätt sätt var sådant som framkom i intervjuerna med representanter från Helsingborgshem. En konkret åtgärd som föreslogs, som kunde bidra till att bryta segregationsmönstret i staden, var om de som bostadsbolag bygger nytt och varierar bostadsformerna med hyresrätter, bostadsrätter och ägarrätter. Ett sådant projekt är planerat för exempelvis Drottninghög, där det är en balansgång mellan att få in nytt, bygga om det befintliga beståndet och inte driva upp hyrorna. Grunden till detta arbete med sociala frågor är att Helsingborgshem ser sig som en naturlig aktör i staden att ta sig an dessa frågor som rör arbetslöshet, ohälsotal och trivsel för de boende. Men även ledningsgruppen ser det som naturligt att engagera sig i sociala frågor, enligt intervjupersonerna från bostadsbolaget. Dessutom menar de att den ekonomiska vinningen även är en drivkraft för att arbeta med sociala frågor. Det sociala kapitalet som skapas blir en form av avkastning men även den ekonomiska avkastningen påverkar.

Representanter från Helsingborgshem menar att det affärsmässiga tänket som även kommunala bostadsbolag måste ha, gör att de måste prioritera vilka satsningar som kan göras. Detta skapar ännu en faktor som inverkar på bolagets makt. Enligt en av representanterna från Helsingborgshem är avkastningen viktig för bolaget: *”Avkastningen är viktig, att tjäna pengar på att jobba med de sociala frågorna är ett arbete som vi kämpar med. Det är inget självändamål att driva en massa sociala projekt.”*

Kravet på att alla satsningar måste ge något tillbaka inskränker många gånger maktbefogenheterna som bolaget har. Bakomliggande institutionella faktorer, så som avkastningskravet, inskränker handlingsutrymmet mer och mer, vilket i sin tur kan leda till att satsningar för att få bukt med segregation får en lägre prioritering. Kanske är det därför som bolaget flertalet gånger svarar att ansvarsfrågan kring stadens utveckling är något som de anser sig ha, men som möjligtvis behöver tas över av kommunen eller andra aktörer:

”Den svåra frågan som uppkommer är vilka frågor som egentligen är kommunens ansvar och vilka är vi ansvariga för? Kommunen borde ta ett bredare ansvar för sociala frågor.”

Helsingborgshem menar att de blir en naturlig aktör i arbetet med att utveckla de stadsdelar som de äger bostäder i, men samtidigt menar de att de inte har all makt eller allt ansvar. Genom att hitta olika instrument för att lyfta områdena blir en del lösningar inriktade på arbetsmarknadsfrågor, exempelvis Eget driv. Även om det är ett projekt som ger resultat för området, de boende, och även kan bidra med avkastning för bolaget, går det inte att undvika och ställa frågan om det är ett bostadsbolag som ska ansvara för den typen av frågor. Representanterna från bostadsbolaget menar att det är ett delat ansvar som krävs för att få bukt med segregationsproblemet i staden:

”Vi har en gemensam agenda, och det är att vi ska utveckla en attraktiv stad med bra boende. Vi måste göra det till ett gemensamt ärende och skapa samma agenda. Vi sitter i våra stuprör och jobbar på egen hand och tror att det är lösningen. Vi hade kunnat vara aktiva och satsa på de områden som vi ser behöver och strunta i andra bitar, men det blir kontraproduktivt.”

Alla intervjupersoner, både boende som representanter från Helsingborgshem, konstaterade att segregationen var ett problem i staden och många olika förslag kom fram som åtgärder för att komma tillrätta med problemet. Men ansvaret för dessa åtgärder var den kniviga frågan. Om ansvarstagande aktörer ska kunna utöva någon form av makt, krävs bland annat ett gemensamt mål. Samtidigt verkar det finnas vissa stoppklossar som hindrar visionerna till att bli konkreta handlingar som förändrar staden i grunden och skapar den attraktiva och gemensamma staden. Dessa till synes abstrakta krafter utövar en form av makt, och verkar som en av de bakomliggande faktorer som både driver, och förhindrar aktörer att optimera sitt maktutövande. Det är främst avkastningen, pengarna och vinningen med satsningar som verkar som drivande, men även hindrande, faktor för Helsingborgshem och den makt de har att använda för att påverka segregationen i Helsingborg. En av de drivande faktorerna för bolaget att satsa på dessa sociala frågor är avkastningen, både i form av socialt kapital, men även i form av pengar. Ett exempel är projektet Eget driv som syftar till att

minska försörjningsstödsberoendet och bidra till att personer får egen inkomst, och som leder till en säkrare hyresbetalare vilket skapar en inkomstkälla för bolaget. Samtidigt måste avkastningskravet finnas med i ekvationen vid införandet av satsningar för stadsutvecklingen, eller för att stävja segregationen. Om det inte ger avkastning, så är det inte värt att satsa på och detta är en aspekt som bolaget troligtvis är medvetna om, eftersom det diskuterats i intervjuerna, men detta problematiseras inte tillräckligt. Avkastningskravet bildar det som både Marx och Harvey kallar för penningens makt, som oberoende och utanför producenterna. Penningen förmedlar och reglerar alla ekonomiska relationer människor emellan, och blir således det konkreta uttrycket för samhällelig makt. Denna form av makt inverkar dessutom på bostadsbolagets handlingsutrymme och i längden på de boendes handlingsutrymme. Om en stor samhällaktör som Helsingborgshem inte kan använda sin maktposition i samhället, hur ska då förändring kunna ske?

Inskränkande faktorer

Frågorna om den omfattande segregationen i Helsingborg, vem som har makt att påverka, och ansvar för att genomföra förändringarna i den nedåtgående spiralen har resulterat i liknande svar från både boende och bostadsbolaget. Däremot har medvetenheten om aktörernas makt varierat, från de boendes perspektiv är det tydligt att två stora samhällsaktörer har både makten och ansvaret att påverka. Det är kommunen i form av de styrande politikerna, och det är bostadsbolaget som äger bostäderna. De boende menar att Helsingborgshem som en av de största aktörerna bär ett stort ansvar. Från Helsingborgshems sida är tongångarna liknande:

”I och med att det är våra hyresgäster, de är boende och de är medborgare i Helsingborg, så blir det naturligt att satsa på dessa sociala frågor.”

När det gäller andra aktörers ansvar i frågan, önskar de boende en samverkan och samordning för att ta itu med segregationen. Även representanterna från Helsingborgshem ser en vinning med att samarbeta med andra aktörer, som privata bostadsbolag, men främst med andra förvaltningar i kommunen. Vissa sådana samarbeten finns för en del projekt, men mer samarbete med kommunen efterfrågas, från både de boende och från bostadsbolaget. Samtidigt som en del tankegångar om hur segregationen kan motverkas, delas av de boende och bostadsbolaget, verkar det som att främst bostadsbolaget motverkas av någon annan inskränkande makt. Den växelverkan mellan olika aktörer som finns i vissa projekt, men som det önskas mer om, visar på att makt att förändra inte bara tillfaller en samhällsaktör. I enlighet med att makt är ett svårdefinierat och komplext samhällsfenomen, blir frågan om vilken aktör som borde ta mer ansvar, och har mest makt, en svår nöt att knäcka. De boende

föreslår kommunala riktlinjer, emedan bostadsbolaget gärna vill se en politisk agenda för social verksamhet, och att resurser tillkommer för exempelvis arbetet med segregationen. Däremot är riktlinjer från kommunen inte önskvärda, enligt Helsingborgshem. Detta är två motsägelsefulla budskap från Helsingborgshem, som efterfrågar resurser och samarbete men inga riktlinjer. Å ena sidan anser Helsingborgshem att: *”Men samtidigt så hade kanske vinsterna varit ganska stora, om man hade fått mer pengar till sådant förebyggande arbete.”*

Å andra sidan framställs denna bild, angående kommunala riktlinjer för arbetet med sociala frågor: *”Jo, det är klart att det hade varit lättare, men samtidigt hade man underminerat möjligheterna för marknaden att faktiskt fungera.”*

Bostadsbolagets egen vinning är det som styr vilka projekt som det satsas på, och målet är främst avkastning, även om stadens fortsatta utveckling är ett mål. Helsingborgshem hävdar att satsningarna i staden är behovsstyrda, men erkänner ändå att avkastningskravet påverkar. Detta förhållningssätt tydliggör att vinningen för bolaget går först, enligt marknadens och kapitalismens alla regler. De rådande strukturerna som verkar som en maktfaktor oberoende av producenterna, det vill säga bostadsbolaget, finns där, men är inte något som problematiseras nämnvärt. Avkastningskravet påverkar bostadsbolagets handlingsutrymme, underminerar deras ansvar och makt i frågan om segregationen. Dessa abstrakta krafter som verkar, reglerar uppenbarligen de ekonomiska relationerna samhällsaktörer som bostadsbolag, kommun och även individer emellan. Genom att avkastningskravet påverkar handlingsutrymmet för hur staden kan utvecklas, påverkas även i förlängningen arbetet mot segregationen. Den socioekonomiska segregationens framtid styrs bland annat av de monetära möjligheterna för individerna. Avkastningskravet och det affärsmässiga tänket som bostadsbolaget styrs av är ett resultat av makten som penningen innehar. Makten som kapitalismen har över aktörerna, opererar på en generell samhällelig nivå och det går inte att bortse från att pengar utgör grunden som ger form och struktur åt både urbanisering, som stadsutveckling och stadsförbättring. Den socioekonomiska segregationen är tydligt kopplat till penningens makt på flera nivåer, genom individen, bolaget och kommunen som alla styrs av kapitalismen, marknaden och avkastningskrav. Dessa insikter saknas främst hos bostadsbolaget efter analysen av hållbarhetsredovisningarna och intervjuerna. Penningens makt tangeras flertalet gånger, men finns inte som en vision att bearbeta för att kunna komma tillrätta med segregationen. Makten som bostadsbolaget utövar är inte begränsad till dem som samhällsaktörer. Tidigare konstaterades att fler samhällsaktörer har makten att påverka, vilket välkomnas från bostadsbolaget. Däremot förbises de bakomliggande strukturer i form av kapitalismens påverkan på stadsutvecklingen. Det är en

växelverkan mellan olika samhällsaktörer som maktutövare och bakomliggande institutionella strukturer som kan leda till att den socioekonomiska segregationen i Helsingborg får en annan riktning. De satsningar som presenterats i flertalet redovisningar, och det som framkommit i intervjuerna, är endast visioner utan tydlig målsättning. Den bakgrundsbild som krävs för att satsningarna ska ge effekt, som gestaltas i penningens makt, har visat sig vara förbisedd av den samhällsaktör som utger sig vara för en stor aktör, med mycket ansvar och makt att påverka.

Sammanfattning och slutsats

Segregation, makt och ansvar är tre samhällseliga fenomen som undersöks i denna uppsats. Relationen mellan dessa breda ämnen och deras inverkan på en stad och deras invånare är vad som kartläggs, med fokus på ett allmännyttigt bostadsbolags roll i Helsingborg. Det framgår tidigt att den socioekonomiska segregationen är ett problem i staden, vilket både statistik och intervjupersonerna intygar. Helsingborgshem ser sig själva som en naturlig aktör i arbetet med att stävja segregationen, även om boende i deras bostadsområden menar att bolaget inte tar tillräckligt ansvar för att lösa problem. Frågan om ansvar för att stävja segregationen, och ansvaret för att förändra den negativa utvecklingen, omnämns i bostadsbolagets hållbarhetsredovisningar. Samtidigt framgår det ett flertal gånger att ansvarsfrågan hänger i luften mellan politikerna i kommunen, eller de andra förvaltningarna, och bostadsbolaget. Att Helsingborgshem har inflytande, och makt att påverka betyder även att de har ansvar. Resultatet av dokumentanalysen, och intervjuerna är att det råder en tveksamhet hos bostadsbolaget och även från de boendes sida om ansvaret i frågan. Även om Helsingborgshem menar att de har ansvar, som stor samhällsaktör, så önskar de ett delat ansvar i en del projekt och satsningar. De boende menar att bolaget agerar ansvarslöst och inte förvaltar makten att förändra väl.

Både ansvar och makt tillfaller det största bostadsbolaget i staden, i detta fall Helsingborgshem. Dock går det att konstatera att de har inflytande och det faktum att det är ett kommunalt bolag ger dem även en form av ansvar för det allmännas bästa. Helsingborgshem medger att de har ansvar både genom dokumenten och i intervjuerna, men representanterna reflekterar inte över sin maktposition avsevärt. De nämner dock en intressant aspekt om påverkansfaktorer på bolagets handlingsutrymme. Den makt som inverkar på deras maktposition är i detta avseende penningens makt. Genom att sätta saker i relation till varandra, och ta in det komplexa system som makt är, påvisas en annan bild som samhällsaktörer, så som bostadsbolag, måste beakta. Det krävs att aktörerna återtar makten att förändra genom att bland annat medvetengöra de bakomliggande strukturerna, och ifrågasätta dessa. De bakomliggande strukturerna som sätter grunden för bostadsbolagets arbete beaktas inte, och påverkar således arbetet med segregationen i staden. Bakomliggande strukturer som kapitalismens påverkan på bostadsbolagets handlingsutrymme problematiseras inte tillräckligt. Arbetet med att utveckla staden, och att stävja segregationen, motverkas just av den godtyckliga inställningen till de större institutionella strukturerna, och avkastningskravet blir en hållhake på segregationen i staden och således över hela stadens utveckling.

Penningens makt förminskar till viss del möjligheten för bostadsbolaget att använda sin maktposition, men underminerar inte deras ansvar. Denna form av strukturell överordning verkar som en inskränkande faktor, men samtidigt måste inte arbetet med att stävja segregationen stanna på grund av det. Det är en växelverkan mellan olika samhällsaktörer som maktutövare, och även bakomliggande institutionella strukturer, som kan leda till att den socioekonomiska segregationen i Helsingborg får en annan riktning. För att detta ska lyckas krävs att en av de största samhällsaktörerna i Helsingborg inser att deras ansvarstagande och maktutövande inte får reduceras och bero av avkastning och ekonomisk vinning. Ett bostadsbolag som Helsingborgshem har goda förutsättningar att stävja den socioekonomiska segregationen i staden, en stor del av arbetet är påbörjat, men det finns en del trösklar kvar för att återta makten över staden.

Källförteckning

Litteratur:

Andersen, Heine, Kaspersen, Lars Bo (red) (2007). *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Borglund, Tommy (2009). *Värdeskapande CSR. Hur företag tar socialt ansvar*. Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Boverket (2007). *Bostadspolitiken. Svensk politik för boende, planering och byggande under 130 år*. Karlskrona: Boverket.

Broms Wessel, Ola, Tunström, Moa, Bradley, Karin (red.) (2005). *Bor vi i samma stad? Om stadsutveckling, mångfald och rättvisa*. Kristianstad: Pocky.

Börjesson, Mats, Rehn, Alf (2011). *Makt*. Malmö: Liber.

Edling, Christofer, Hedström Peter (2003) *Kvantitativa metoder. Grundläggande analysmetoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Fredriksson, Jan (2006). *Boende med framtidstro*. Värnamo: Fälth & Hässler.

Grafström, Maria, Göthberg, Pauline, Windell, Karolina (2010). *Ansvar*. Malmö: Liber.

Harvey, David, Hansen Lund, Anders (red.), Wennerhag, Magnus (red.) (2011). *Ojämlighetens nya geografi. Texter om stadens och rummets förändringar i den globala kapitalismen*. Stockholm: Atlas.

Hennik, Monique, Hutter Inge, & Bailey Ajay (2011) *Qualitative Research Method*. London: SAGE.

Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne (2003), *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

Larsen, Ann Kristin (2009). *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups.

Lukes, Steven. (2008). *Maktens ansikten*. Göteborg: Daidalos

Nordström Skans, Oskar, Åslund, Olof (2009). *SNS Välfärdsrapport 2009. Segregationen i storstäderna*. Göteborg: SNS Förlag.

Popoola, Margareta, *Hyresvärdar inflytande på segregationen* i Magnusson Turner, Lena. (2008). *Den delade staden*. Finland: Boréa bokförlag.

Salonen, Tapio (red.) (2011). *Hela staden. Social hållbarhet eller desintegration?* Finland: Boréa Bokförlag.

Sandell, Anna (2007). *Utbildningssegregation och självsortering: Om gymnasieval, genus och lokala praktiker*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö Högskola.

SOU 2006:73. Kamali, Masoud (red.) (2006). *Den segregerade integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder*. Stockholm.

Thomasson, Joakim (2005). *Drottninghög och Dalhem – platser att vara stolt över*. Helsingborg: Kulturförvaltningen.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Internetkällor:

<http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=det-har-ar-vi>

Hämtat: 2014-10-22

http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=about_us

Hämtat: 2014-10-22

<http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=foretagets-historia>

Hämtat: 2014-11-15

Helsingborgshems hållbarhetsredovisning 2011, 2012 och 2013:

<http://www.helsingborgshem.se/index.php?page=csr>

Hämtat: 2014-11-15

<http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/02/arbetslosaokt2012.pdf>

Hämtat 2015-05-17

http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/02/forvarvsinkomst_2012.pdf

Hämtat: 2015-05-17

<http://www.helsingborg2035.se/vision-2035/>

Hämtat: 2015-05-18

<http://www.helsingborg2035.se/vision-2035/varfor-en-vision/>

Hämtat: 2015-05-18